

DOKUMENTUMOK

1. Az 1943. december 12-i Beneš–Sztálin–Molotov találkozó jegyzőkönyve

1943. december 12. Moszkva (a színházban)¹

Jelen vannak: Kalinyin, Sztálin, Molotov, Vorosilov. Dr. Beneš, Fierlinger, Smutny

Sztálin: Van egy nagyon komoly kérdés, amelyről szeretném megkérdezni a véleményüket. Mi megállapodásra szeretnénk jutni Lengyelországgal. Mondják el, hogyan lehet ezt megtenni, és lehetséges-e. Maguk kapcsolatban állnak Londonnal, s ismerik őket.

Beneš: A következő módon válaszolok: A mi viselkedésünk Lengyelország irányába meglehetősen hűvös, nincs sok kapcsolatunk, de fenntartjuk a kontaktust és ismerjük őket. A lengyelek irányunkban mindig különös és nem túl jó magatartást tanúsítottak. Azt kell mondanom, hogy a fő akadály mindig az Önökkel való kapcsolatunk volt. Azután sok dolog történt, például a lengyelek felrötták nekünk, hogy amikor megtámadták Önöket² és Kijev felé vonultak, a mi dolgozóink általános sztrájkot kezdtek és megakadályozták azon vonatok áthaladását, amelyek a hadifelszereléseket szállították a lengyeleknek a mi területünkön keresztül. Egyébként is mindig voltak területi vitáink a lengyelekkel eddigi történelmünkben.

Sztálin: Ez a Teschen kérdés... Ez egy buta dolog, ugye?

Beneš: Természetesen az. De ez mindig is több volt annál. A lengyelek húsz éve egy olyan politikát követtek, amelyet Franciaország és

¹ A Bolsoj színházról van szó, ahová Beneš-t szovjet partnerei egy Rimszkij-Korszakov darabra vitték el.

² Itt Beneš az 1920. áprilisától 1920 októberéig tartó lengyel-szovjet háborúra célozott.

különösen Clemenceaunak a békekonferencián elkövetett végzetes tévedése inspirált. Az volt az elképzelés, hogy a lengyelek sorompóként, egészségügyi védőövezetként szolgálhatnak Önök és Németország között. Most, Franciaország összeomlása után a lengyelek azt gondolják, hogy ők vehetik át a franciák szerepét.

Sztálin: Franciaország nyugaton van, Lengyelország keleten.

Beneš: Természetesen, de úgy számítanak, hogy Angliának mindig szüksége lesz egy partnerre Európában, és mivel Franciaországra tovább nem számíthatnak, nekik el kell fogadniuk partnernek Lengyelországot. Ők nem hiszik, hogy Franciaország a háború után gyorsan fel fog épülni. Ezenkívül ők nem mérik fel helyesen a saját – egy húsz milliós nemzet – lehetőségeiket.

Én meg vagyok győződve és remélem, hogy a háború után a lengyelek észhez fognak térni és lehetséges lesz velük együttműködni.

Sztálin: De csak a harmadik háború után.

Beneš: Ez nem lesz, én hiszem, hogy ez a háború után lesz.

Vorosilov: Lesz új háború.

Sztálin: A nemzeteket nem lehet megváltoztatni, ők ismét hozzákezdenek ahhoz, hogy felkészüljenek, a háborúra, és egy idő után új háború fog következni.

Beneš: A lengyelek között Londonban a következő a helyzet: ők látják, hogy a Vörös Hadsereg közeledik a lengyel területek felé, hogy Önök simán oda fognak érni, és hogy semmiféle befolyásuk nincs arra, hogy mi fog történni. (Sztálin mosolygott, nem mondta, hogy a Vörös Hadsereg nem fog Lengyelországba behatolni.)³ Ezért ők egyre jobban törekednek Önökkel megállapodásra jutni, mindenekelőtt szeretnék helyreállítani a diplomáciai kapcsolatokat. (Sztálin és Molotov figyelmesen hallgat, de szóban nem reagál.)

³ A zárójelben olvasható megjegyzések a jegyzőkönyv írójától Smutny-tól származnak.

Kornejczuk: Elutazása előtt az Elnök úr találkozott Mikolajczykkal.⁴

Beneš: Igen, meglátogatott az elutazásom előtt. Én írtam erről egy memorandumot, amelyet odaadtam Kornejczuknak.

Sztálin: (gunyorosan) Ki ez a Mikolajczyk, miféle ember?

Beneš: Ő a parasztpárt vezetője, én őszintén számolok vele. Nem egy első vonalbeli politikus, nem egy nemzeti vezető, de jó pártpolitikus és egy erős párt áll mögötte.

Smutny: Pártja ezelőtt a lengyel lakosság 70%-át képviselte, de rosszul szervezett volt, nem volt pénze és sajtója.

Sztálin: Ki vezette?

Smutny: Witos, határozottan ő volt a Pilsudski kormány legerősebb képviselője.

Sztálin: Hol van most ő?

Smutny: Meghalt a német megszállás előtt.

Kornejczuk: A bátyja itt van.

Sztálin: Milyen egyéniség ő, ki ismeri?

Kornejczuk: Én ismerem őt (Sztálin előtt némileg zavartan), ő egy jó parasztpolitikus.

Sztálin: A lengyelek között ki az igazi vezető egyéniség?

Beneš: Nem nagyon lehet beszélni személyiségekről, inkább csak csoportokról. Természetesen ott van a Mikolajczyk-csoport, aztán ott van Popiel: a szocialisták jelentős szerepet játszanak. (Molotov jóváhagyóan bólogat). Jelentős a Kaczynski-csoport, ő egy katolikus pap.

(Ezután következik egy rövid vélemény arról, hogy milyen a pap.)

Beneš: Kaczynski egy jezsuita. Meglátogatott engem, és egészen nyíltan beszéltünk. Magyaráztam neki, hogy Németország és Oroszország közötti helyzetük következtében nekik vagy az egyik vagy a másik oldal mellett dönteniük kell, s hogy ez a döntés csak Oroszország lehet. Kaczynski számára természetesen Önök az ördög, mert el akarják venni fél Lengyelországot. (Az elnök arcán egyetlen egy izom se rándult)

⁴ Az emigráns lengyel kormány miniszterelnöke.

Amikor én megmagyaráztam, hogy egyetlen más alternatívájuk van: csatlakozni Németországhoz és felkészülni egy revans háborúra Oroszország ellen, Kaczenski úgy válaszolt, mint egy igazi jezsuita: sem ezt, sem azt.

(Sztálin nagyon érdeklődött és ismételte magának, hogy a lengyelek a németekhez fognak csatlakozni.)

Sztálin: És mi a helyzet a maguk Mikolajczykával? (A beszélgetés során egyre jobban érdeklődött Mikolajczyk iránt)

Beneš: Nem mondhatom, hogy ő olyan helyzetben van, hogy megváltoztathatná a londoni lengyel kormány politikáját. Viszont ő érzi, hogy gyenge, ezért csatlakozik a többiekhez. Így kormányt tudna alakítani. Én biztos vagyok benne, hogy jó szándékú, s szeretne Önökkel meg egyezésre jutni.

Smutny: Van egy érdekes momentum is: amikor Mikolajczyk az Elnök Úrhoz látogatásra készült, egy másik csoport is feltűnt. A Pilsudski párti Raczynski és a többiek szintén jelen akartak lenni. Nem akarták engedni, hogy Mikolajczyk ellenőrzés nélkül cselekedjék.

Beneš: Egyik miniszterünk által Raczynski üzenetet küldött nekem, hogy Mikolajczykon kívül meg kellene hívnom őt és Romer minisztert is. Tudattam vele, hogy Mikolajczykkal ugyanolyan módon fogok beszélni akkor is, ha egyedül van, akkor is, ha őt emberrel érzékelik, a kérdést Mikolajczyknak magának kell eldönteni. De ő ezt hevesen visszautasította és egyedül jött. Néhány órát töltött velem, s összességében jó benyomásaim voltak. A beszélgetés alapján a következő megállapításokra jutottam: 1. szeretnék helyreállítani a diplomáciai kapcsolatokat Önökkel, 2. szeretnék megismerni a terveiket.

A lengyelek nem ismerik Önöket, és nem bíznak Önökben. Elutazásom előtt meglátogatott a hozzánk kijelölt miniszterük is.

Smutny: Tarnowski gróf.

Beneš: Ő egy arisztokrata, valamennyien aggódnak a vagyonukért.

(Sztálin jelentőségteljesen mosolyog.)

Beneš: Háromszor is megkérdezte tőlem: Valóban úgy gondolja, hogy az oroszok hagyják majd, hogy az államuk független maradjon? Önök nem akarnak Oroszország részévé válni? Ön hisz az orszoknak?

Én biztosítottam arról, hogy hiszek Önöknek, örökké független állam akarunk maradni, és semmi esetre sem válunk Oroszország részévé, és hogy nem hiszem, hogy Önöknek ilyen elképzeléseik lennének.

Sztálin: Idióták! (Fel és alá járkál a szobában) Nekünk épp elég saját bajunk van, miért vennénk magunkra még lengyel problémákat is?

Vorosilov: És milyen lengyel problémákat!

Sztálin: Ismerik a lengyelek a szerződésünket?

Beneš: Megmutattam Mikolajczykknak. A szeme nagyra kerekedett, amikor olvasta. Utána azt kérdezte: „Ön úgy gondolja, hogy az oroszok ezt alá fogják írni?” Nagyon meghökkent, mikor elmondtam neki, hogy már mindenben megállapodtunk, még a Lengyelországról szóló záradékban is. Ez érdekelte őt a legjobban. Biztos vagyok benne, hogy Lengyelország egy napon még örülni fog annak, hogy ezt a záradékot létrehoztuk.

Sztálin: Akkor engedjenek meg egy tósztot Mikolajczykra! (Gúnyosan, de jó humorral és érdeklődéssel)

(Ebben a tréfás hangulatban Sztálin és a jelenlévők ittak Mikolajczyk egészségére.)

Sztálin: Mit tud mondani Sosnkowskiról?

Beneš: Nem hiszem, hogy politikai szerepet játszik majd a továbbiakban, de tény az, hogy őt választották ki arra, hogy a köztársasági elnök örökébe lépjen.

Sztálin: A hadsereg mögötte áll?

Beneš: A hadsereg Sikorski ellenében állt.

Smutny: A tiszti kar.

Beneš: Itt sok Pilsudski-ember található, akik Sosnkowskit támogatják Sikorski ellenében. Ők Nagy Lengyelországban gondolkodnak, és azt remélik, hogy Sosnkowski az ő emberük. Az igaz, hogy Sosnkowski szovjetellenes, és hogy lemondott, amikor Sikorski megállapodásra jutott Önökkel. De aligha fog politikai szerepet játszani a jövőben. Ő ugyan Pilsudski párti, de nem elég bátor. Amikor Pilsudski 1926-ban puccsot hajtott végre, Sosnkowski Poznanból megindult ellene, de félúton önmagára lőtt – súlyosan azért nem sebesítve meg magát – és visszafordult.

Sztálin: És Raczkiewicz?

Beneš: Formálisan ragaszkodik az elnöki posztjához, próbál békíteni, s nem nagyon belebonyolódni a politikába. Őt más jelöltek hiányában választották elnökké. Nem hiszem, hogy jelentős szerepet játszana.

Sztálin: Mi van Zaleskivel? Ön ismeri őt?

Molotov: Ismernie kell őt, a hivatalos külügyminiszter.

Beneš: Igen, jól ismerem. De ő a múlt embere. Meglehet, hogy a színpalak mögött még tevékenykedik, de ennek nincs jelentősége. Ő nem fog újra visszatérni. Ezután ott van még Popiel és a csoportja, de egészében nem lehet azt mondani, hogy közülük bármelyik is nagyobb szerepet játszana, mint a másik.

Sztálin: Mi van Grabskival?

Beneš: Nincs hatása. Még mindig Mikolajczyk marad az a személy, aki a jövő Lengyelországnak a legérdekesebb pártját képviseli. Én nem látom, hogy a londoni kormány képes lenne megoldani az új Lengyelország alapvető problémáit és az Önökkel való kapcsolat kérdését. Az a gyanúm, hogy Lengyelországban ugyanaz fog történni, ami most Jugoszláviában. Lengyelország területén bizonyos időn belül egy új kormány fog alakulni, amely nem tud majd mit kezdeni a londoni kormánnyal. Ezzel a kormánnyal lehet, hogy megegyezésre juthatunk majd. De Lengyelországgal való lehetséges együttműködés érdekében a jelenlegi feudális és arisztokratikus kasztot meg kell szüntetni (az oroszok egyetértést mutatnak).

Sztálin: A londoni kormány emberei lőnek a mi partizánjainkra.⁵ Maguk a lengyelek hozták létre egy kis partizán hadsereget. Ezután küldtünk mi is embereket oda. És a lengyelek kormánya néhányat közülük elfogott és lelőtt. Néhányan a megmaradtak közül visszatértek ide. Látja, mit tudunk csinálni? Hol lehet találni olyan lengyeleket, akikkel lehet tárgyalni?

⁵ A lengyel ellenállásnak két központja volt. 1. A londoni emigráns kormány: ez hozta létre az ún. Honi Hadsereget. 2. A Moszkva támogatását élvező lengyel kommunisták, akik az ún. Lengyel Népi Hadsereget hozták létre. A két hadsereg nem csupán a németek, hanem egymás ellen is ádáz küzdelmet folytatott.

Kornejczuk: Amerikában van Tuwim és Lange professzor, néhányan vannak itt Moszkvában is, minden pártnak, még a papságnak is kitűnő képviselői.

Vorosilov: Londonban azok ismerik-e a mi Berling tábornokunkat?

Vorosilov és Sztálin: Látják, ismerik őt, de nem akarnak róla beszélni. Bizonyára ismerik, hogyan is ne ismernék?

Kornejczuk (Smutnyhoz): Természetesen ők nem túl jól ismerik őt, ő csak egy alezredes volt.

A beszélgetés nem fejeződött be, egyszerűen félbeszakadt, amikor a szünetnek vége lett, és mindenki ment vissza a színházi páholyba.

...

Lengyelországról beszélve az elnök utalt arra a különbségre, ami a londoni politikusok és a hazai nép között van. A nép az jó, egy megállapodás lehetséges. Erre Vorosilov ezt felelte: Az emberek semmit nem jelentenek. Az embereknek vezetőre van szükségük, ha nincs nekik, akkor nem veendők számításba.

2. Az 1943 december 14-i Beneš–Molotov találkozó jegyzőkönyve

1943. december 14. délután 4 óra, Molotov irodájában, ahol a szerződés is aláírásra került

Az elnök⁶ először ismételten megköszönte Molotov közreműködését, különösen a moszkvai konferencia alatti segítségét a szerződés létrejöttében. Az elnök kifejtette, hogy azt szeretné, hogy a két nemzet politikája a továbbiakban is összehangolt legyen, ezért a mai ülés napirendjére javasolja a külpolitika minden alapvető kérdését, melyeket felsorolt abban a jegyzékben, melyet átadott Kornejczuknak. Feltételezi, hogy Kornejczuk már jelentést tett a vele való beszélgetéséről.

⁶ Smutny a jegyzőkönyvben Beneš-t csak egyszerűen elnöknek nevezi.